

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
İSLAM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

ISAM.

مركز البحوث الإسلامية
وقف الديانة التركي

İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm

Ebussuûd Tefsiri

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-Îmâdî

(ö. 982 h. / 1574 m.)

*Kendisine ait notlarla (minhüvât) birlikte
müellif nüshasından ilk neşir*

Tahkik

Mehmet Taha Boyalık Ahmet Aytepe
Ziyaüddin el-Kaliş Muhammed Îmâd el-Nabulsî

Proje Yürütme ve İlmî Kontrol
Mehmet Taha Boyalık

Birinci Cilt

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 1000
İSAM Yayınları 235
Klasik Eserler Dizisi 45
© Her hakkı mahfuzdur.

İRŞADÜ'L-AKLİ'S-SELİM İLÂ MEZÂYA'L-KİTÂBİ'L-KERİM Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi

Cilt 1

Tahkik

Mehmet Taha Boyalık - Ahmet Aytepe [Mukaddime - Bakara 98; Nisâ - Tevbe]
Ziyaüddin el-Kalîş [Bakara 99 - Âl-i İmrân 32; Yûnus - Hüd; Hicr - Tâhâ; Zâriyât - Nâs]
Muhammed İmâd el-Nabulsî [Âl-i İmrân 33-200; Yûsuf - İbrâhim; Enbiyâ - Kâf]

İrşâdû'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm

TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)
Tahkik Yayın Kurulu ilmi kontrolünde hazırlanmıştır.

İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 38 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 08 50
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Yayın yönetmeni M. Suat Mertoğlu

Yayın koordinasyon Erdal Cesar

Tahkik editörü Okan Kadir Yılmaz

İnceleme kısmı son okuma (Türkçe) Mustafa Demiray

İnceleme kısmı üslup okuma (Türkçe) Metin Karabaşoğlu

Tercüme (Arapçaya) Merve Dağıstanlı Barsik

Tashih (Arapça) Said Kayacı, Münzir Şeyhhasan, Mohamed Shahin

(Türkçe) İsa Kayaalp, Abdülkadir Şenel, İlayet Bebek

Tasarım Ali Haydar Ulusoy, İbrahim Dervişmüezzîn (Uygulama),

Hasan Hüseyin Can (Kapak), Ramzi Haj Mustafa (Kapak Hatı)

Yayın takip Münzir Şeyhhasan, Sema Doğan

Bu eser

TDV İslam Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)

İkinci Klasik Dönem Projesi

kapsamında yayınlanmıştır.

Proje koordinatörü Tuncay Başoğlu

Bu kitap

İSAM Yönetim Kurulu'nun

01/06/2020 tarihli ve 2020/05 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: İstanbul, Temmuz 2021 m. / 1442 h.

ISBN 978-625-7581-21-9 (Tk.)

978-625-7581-22-6 (1. Cilt)

Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Caddesi, No. 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
Sertifika No. 48058
bilgi@tdv.com.tr

Basım

İmak Ofset Basım Yayın Tic. ve San. Ltd. Şti.
Akçaburgaz Mh. 137. Sk. No:12
34522 Esenyurt / İstanbul
Tel. 0212. 444 62 18
Sertifika No. 45523

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi

İrşâdû'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm [إرشاد العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم] /

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi ; tahkik Mehmet Taha Boyalık , Ahmet Aytepe ,

Ziyaüddin el-Kalîş , Muhammed İmâd el-Nabulsî. – İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı, 2021.

1. c. , 628 s. ; 24 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 1000. İSAM Yayınları ; 235. Klasik Eserler Dizisi ; 45)

Dizin ve kaynakça var.

ISBN 978-625-7581-21-9 (Tk.) 978-625-7581-22-6 (1. Cilt)

İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm

Ebussuûd Tefsiri

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-Îmâdî
(ö. 982 h. / 1574 m.)

*Kendisine ait notlarla (minhüvât) birlikte
müellif nüshasından ilk neşir*

Tahkik

Mehmet Taha Boyalık Ahmet Aytepe
Ziyaüddin el-Kaliş Muhammed Îmâd el-Nabulsî

Proje Yürütme ve İlmî Kontrol
Mehmet Taha Boyalık

İkinci Cilt

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 1000
İSAM Yayınları 235
Klasik Eserler Dizisi 45
© Her hakkı mahfuzdur.

İRŞADÜ'L-AKLİ'S-SELİM İLÂ MEZÂYA'L-KİTÂBİ'L-KERİM Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi

Cilt 2

Tahkik

Mehmet Taha Boyalık - Ahmet Aytepe [Mukaddime - Bakara 98; Nisâ - Tevbe]
Ziyaüddin el-Kalîş [Bakara 99 - Âl-i İmrân 32; Yûnus - Hüd; Hicr - Tâhâ; Zâriyât - Nâs]
Muhammed İmâd el-Nabulsî [Âl-i İmrân 33-200; Yûsuf - İbrâhim; Enbiyâ - Kâf]

İrşâdû'l-aklî's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbî'l-Kerîm

TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)
Tahkik Yayın Kurulu ilmi kontrolünde hazırlanmıştır.

İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 38 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 08 50
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Yayın yönetmeni M. Suat Mertoğlu

Yayın koordinasyon Erdal Cesar

Tahkik editörü Okan Kadir Yılmaz

İnceleme kısmı son okuma (Türkçe) Mustafa Demiray

İnceleme kısmı üslup okuma (Türkçe) Metin Karabaşoğlu

Tercüme (Arapçaya) Merve Dağıstanlı Barsik

Tashih (Arapça) Said Kayacı, Münzir Şeyhhasan, Mohamed Shahin

(Türkçe) İsa Kayaalp, Abdülkadir Şenel, İnyet Bebek

Tasarım Ali Haydar Ulusoy, İbrahim Dervişmüezzîn (Uygulama),

Hasan Hüseyin Can (Kapak), Ramzi Haj Mustafa (Kapak Hatı)

Yayın takip Münzir Şeyhhasan, Sema Doğan

Bu eser

TDV İslam Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)

İkinci Klasik Dönem Projesi

kapsamında yayınlanmıştır.

Proje koordinatörü Tuncay Başoğlu

Bu kitap

İSAM Yönetim Kurulu'nun

01/06/2020 tarihli ve 2020/05 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: İstanbul, Temmuz 2021 m. / 1442 h.

ISBN 978-625-7581-21-9 (Tk.)

978-625-7581-23-3 (2. Cilt)

Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Caddesi, No. 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
Sertifika No. 48058
bilgi@tdv.com.tr

Basım

İmak Ofset Basım Yayın Tic. ve San. Ltd. Şti.
Akçaburgaz Mh. 137. Sk. No:12
34522 Esenyurt / İstanbul
Tel. 0212. 444 62 18
Sertifika No. 45523

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi

İrşâdû'l-aklî's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbî'l-Kerîm [إرشاد العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم] /

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi ; tahkik Mehmet Taha Boyalık , Ahmet Aytepe ,

Ziyaüddin el-Kalîş , Muhammed İmâd el-Nabulsî. – İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı, 2021.

2. c. , 560 s. ; 24 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 1000. İSAM Yayınları ; 235. Klasik Eserler Dizisi ; 45)

Dizin ve kaynakça var.

ISBN 978-625-7581-21-9 (Tk.) 978-625-7581-23-3 (2. Cilt)

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
İSLAM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

ISAM.

مركز البحوث الإسلامية
وقف الديانة التركي

İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm

Ebussuûd Tefsiri

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-Îmâdî

(ö. 982 h. / 1574 m.)

*Kendisine ait notlarla (minhüvât) birlikte
müellif nüshasından ilk neşir*

Tahkik

Mehmet Taha Boyalık Ahmet Aytepe
Ziyaüddin el-Kaliş Muhammed Îmâd el-Nabulsî

Proje Yürütme ve İlmî Kontrol
Mehmet Taha Boyalık

Üçüncü Cilt

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 1000
İSAM Yayınları 235
Klasik Eserler Dizisi 45
© Her hakkı mahfuzdur.

İRŞADÜ'L-AKLİ'S-SELİM İLÂ MEZÂYA'L-KİTÂBİ'L-KERİM Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi

Cilt 3

Tahkik

Mehmet Taha Boyalık - Ahmet Aytepe [Mukaddime - Bakara 98; Nisâ - Tevbe]
Ziyaüddin el-Kalîş [Bakara 99 - Âl-i İmrân 32; Yûnus - Hüd; Hicr - Tâhâ; Zâriyât - Nâs]
Muhammed İmâd el-Nabulsî [Âl-i İmrân 33-200; Yûsuf - İbrâhim; Enbiyâ - Kaf]

İrşâdû'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm

TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)
Tahkik Yayın Kurulu ilmi kontrolünde hazırlanmıştır.

İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 38 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 08 50
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Yayın yönetmeni M. Suat Mertoğlu

Yayın koordinasyon Erdal Cesar

Tahkik editörü Okan Kadir Yılmaz

İnceleme kısmı son okuma (Türkçe) Mustafa Demiray

İnceleme kısmı üslup okuma (Türkçe) Metin Karabaşoğlu

Tercüme (Arapçaya) Merve Dağıstanlı Barsik

Tashih (Arapça) Said Kayacı, Münzir Şeyhhasan, Mohamed Shahin

(Türkçe) İsa Kayaalp, Abdülkadir Şenel, İlayet Bebek

Tasarım Ali Haydar Ulusoy, İbrahim Dervişmüezzîn (Uygulama),

Hasan Hüseyin Can (Kapak), Ramzi Haj Mustafa (Kapak Hatı)

Yayın takip Münzir Şeyhhasan, Sema Doğan

Bu eser

TDV İslam Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)

İkinci Klasik Dönem Projesi

kapsamında yayınlanmıştır.

Proje koordinatörü Tuncay Başoğlu

Bu kitap

İSAM Yönetim Kurulu'nun

01/06/2020 tarihli ve 2020/05 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: İstanbul, Temmuz 2021 m. / 1442 h.

ISBN 978-625-7581-21-9 (Tk.)

978-625-7581-24-0 (3. Cilt)

Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Caddesi, No. 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
Sertifika No. 48058
bilgi@tdv.com.tr

Basım

İmak Ofset Basım Yayın Tic. ve San. Ltd. Şti.
Akçaburgaz Mh. 137. Sk. No:12
34522 Esenyurt / İstanbul
Tel. 0212. 444 62 18
Sertifika No. 45523

YAYIN MATBAACILIK, TİC. İŞLETMESİ

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi

İrşâdû'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm [إرشاد العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم] /

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi ; tahkik Mehmet Taha Boyalık , Ahmet Aytepe ,

Ziyaüddin el-Kalîş , Muhammed İmâd el-Nabulsî. – İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı, 2021.

3. c. , 632 s. ; 24 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 1000. İSAM Yayınları ; 235. Klasik Eserler Dizisi ; 45)

Dizin ve kaynakça var.

ISBN 978-625-7581-21-9 (Tk.) 978-625-7581-24-0 (3. Cilt)

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
İSLAM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

ISAM.

مركز البحوث الإسلامية
وقف الديانة التركي

İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm

Ebussuûd Tefsiri

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-Îmâdî

(ö. 982 h. / 1574 m.)

*Kendisine ait notlarla (minhüvât) birlikte
müellif nüshasından ilk neşir*

Tahkik

Mehmet Taha Boyalık Ahmet Aytepe
Ziyaüddin el-Kaliş Muhammed Îmâd el-Nabulsî

Proje Yürütme ve İlmî Kontrol
Mehmet Taha Boyalık

Dördüncü Cilt

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 1000
İSAM Yayınları 235
Klasik Eserler Dizisi 45
© Her hakkı mahfuzdur.

İRŞADÜ'L-AKLİ'S-SELİM İLÂ MEZÂYA'L-KİTÂBİ'L-KERİM Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi

Cilt 4

Tahkik
Mehmet Taha Boyalık - Ahmet Aytepe [Mukaddime - Bakara 98; Nisâ - Tevbe]
Ziyaüddin el-Kalîş [Bakara 99 - Âl-i İmrân 32; Yûnus - Hüd; Hicr - Tâhâ; Zâriyât - Nâs]
Muhammed İmâd el-Nabulsî [Âl-i İmrân 33-200; Yûsuf - İbrâhim; Enbiyâ - Kaf]

İrşâdû'l-akli's-selim ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerim
TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)
Tahkik Yayın Kurulu ilmi kontrolünde hazırlanmıştır.
İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 38 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 08 50
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Yayın yönetmeni M. Suat Mertoğlu
Yayın koordinasyon Erdal Cesar
Tahkik editörü Okan Kadir Yılmaz
İnceleme kısmı son okuma (Türkçe) Mustafa Demiray
İnceleme kısmı üslup okuma (Türkçe) Metin Karabaşoğlu
Tercüme (Arapçaya) Merve Dağistanlı Barsik
Tashih (Arapça) Said Kayacı, Münzir Şeyhhasan, Mohamed Shahin
(Türkçe) İsa Kayaalp, Abdülkadir Şenel, İlayet Bebek
Tasarım Ali Haydar Ulusoy, İbrahim Dervişmüezzîn (Uygulama),
Hasan Hüseyin Can (Kapak), Ramzi Haj Mustafa (Kapak Hatı)
Yayın takip Münzir Şeyhhasan, Sema Doğan

Bu eser
TDV İslam Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)
İkinci Klasik Dönem Projesi
kapsamında yayınlanmıştır.
Proje koordinatörü Tuncay Başoğlu

Bu kitap
İSAM Yönetim Kurulu'nun
01/06/2020 tarihli ve 2020/05 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: İstanbul, Temmuz 2021 m. / 1442 h.
ISBN 978-625-7581-21-9 (Tk.)
978-625-7581-25-7 (4. Cilt)

Yayın ve Dağıtım
TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Caddesi, No. 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
Sertifika No. 48058
bilgi@tdv.com.tr

Basım
İmak Ofset Basım Yayın Tic. ve San. Ltd. Şti.
Akçaburgaz Mh. 137. Sk. No:12
34522 Esenyurt / İstanbul
Tel. 0212. 444 62 18
Sertifika No. 45523

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi

İrşâdû'l-akli's-selim ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerim [إرشاد العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم] /
Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi ; tahkik Mehmet Taha Boyalık , Ahmet Aytepe ,
Ziyaüddin el-Kalîş , Muhammed İmâd el-Nabulsî. – İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı, 2021.
4. c. , 628 s. ; 24 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 1000. İSAM Yayınları ; 235. Klasik
Eserler Dizisi ; 45)

Dizin ve kaynakça var.
ISBN 978-625-7581-21-9 (Tk.) 978-625-7581-25-7 (4. Cilt)

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
İSLAM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

ISAM.

مركز البحوث الإسلامية
وقف الديانة التركي

İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm

Ebussuûd Tefsiri

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-Îmâdî

(ö. 982 h. / 1574 m.)

*Kendisine ait notlarla (minhüvât) birlikte
müellif nüshasından ilk neşir*

Tahkik

Mehmet Taha Boyalık Ahmet Aytepe
Ziyaüddin el-Kaliş Muhammed Îmâd el-Nabulsî

Proje Yürütme ve İlmî Kontrol
Mehmet Taha Boyalık

Beşinci Cilt

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 1000
İSAM Yayınları 235
Klasik Eserler Dizisi 45
© Her hakkı mahfuzdur.

İRŞADÜ'L-AKLİ'S-SELİM İLÂ MEZÂYA'L-KİTÂBİ'L-KERİM Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi

Cilt 5

Tahkik

Mehmet Taha Boyalık - Ahmet Aytepe [Mukaddime - Bakara 98; Nisâ - Tevbe]
Ziyaüddin el-Kalîş [Bakara 99 - Âl-i İmrân 32; Yûnus - Hüd; Hicr - Tâhâ; Zâriyât - Nâs]
Muhammed İmâd el-Nabulsî [Âl-i İmrân 33-200; Yûsuf - İbrâhim; Enbiyâ - Kâf]

İrşâdû'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm

TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)
Tahkik Yayın Kurulu ilmi kontrolünde hazırlanmıştır.

İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 38 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 08 50
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Yayın yönetmeni M. Suat Mertoğlu

Yayın koordinasyon Erdal Cesar

Tahkik editörü Okan Kadir Yılmaz

İnceleme kısmı son okuma (Türkçe) Mustafa Demiray

İnceleme kısmı üslup okuma (Türkçe) Metin Karabaşoğlu

Tercüme (Arapçaya) Merve Dağıstanlı Barsik

Tashih (Arapça) Said Kayacı, Münzir Şeyhhasan, Mohamed Shahin

(Türkçe) İsa Kayaalp, Abdülkadir Şenel, İnyet Bebek

Tasarım Ali Haydar Ulusoy, İbrahim Dervişmüezzîn (Uygulama),

Hasan Hüseyin Can (Kapak), Ramzi Haj Mustafa (Kapak Hatı)

Yayın takip Münzir Şeyhhasan, Sema Doğan

Bu eser

TDV İslam Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)
İkinci Klasik Dönem Projesi
kapsamında yayınlanmıştır.

Proje koordinatörü Tuncay Başoğlu

Bu kitap

İSAM Yönetim Kurulu'nun
01/06/2020 tarihli ve 2020/05 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: İstanbul, Temmuz 2021 m. / 1442 h.

ISBN 978-625-7581-21-9 (Tk.)

978-625-7581-26-4 (5. Cilt)

Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Caddesi, No. 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
Sertifika No. 48058
bilgi@tdv.com.tr

Basım

İmak Ofset Basım Yayın Tic. ve San. Ltd. Şti.
Akçaburgaz Mh. 137. Sk. No:12
34522 Esenyurt / İstanbul
Tel. 0212. 444 62 18
Sertifika No. 45523

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi

İrşâdû'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm [إرشاد العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم] /

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi ; tahkik Mehmet Taha Boyalık , Ahmet Aytepe ,

Ziyaüddin el-Kalîş , Muhammed İmâd el-Nabulsî. – İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı, 2021.

5. c. , 668 s. ; 24 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 1000. İSAM Yayınları ; 235. Klasik Eserler Dizisi ; 45)

Dizin ve kaynakça var.

ISBN 978-625-7581-21-9 (Tk.) 978-625-7581-26-4 (5. Cilt)

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
İSLAM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

ISAM.

مركز البحوث الإسلامية
وقف الديانة التركي

İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm

Ebussuûd Tefsiri

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-Îmâdî

(ö. 982 h. / 1574 m.)

*Kendisine ait notlarla (minhüvât) birlikte
müellif nüshasından ilk neşir*

Tahkik

Mehmet Taha Boyalık Ahmet Aytepe
Ziyaüddin el-Kaliş Muhammed Îmâd el-Nabulsî

Proje Yürütme ve İlmî Kontrol
Mehmet Taha Boyalık

Altıncı Cilt

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 1000
İSAM Yayınları 235
Klasik Eserler Dizisi 45
© Her hakkı mahfuzdur.

İRŞADÜ'L-AKLİ'S-SELİM İLÂ MEZÂYA'L-KİTÂBİ'L-KERİM Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi

Cilt 6

Tahkik

Mehmet Taha Boyalık - Ahmet Aytepe [Mukaddime - Bakara 98; Nisâ - Tevbe]
Ziyaüddin el-Kaliş [Bakara 99 - Âl-i İmrân 32; Yûnus - Hüd; Hicr - Tâhâ; Zâriyât - Nâs]
Muhammed İmâd el-Nabulsî [Âl-i İmrân 33-200; Yûsuf - İbrâhim; Enbiyâ - Kâf]

İrşâdû'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm

TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)
Tahkik Yayın Kurulu ilmi kontrolünde hazırlanmıştır.

İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 38 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 08 50
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Yayın yönetmeni M. Suat Mertoğlu

Yayın koordinasyon Erdal Cesar

Tahkik editörü Okan Kadir Yılmaz

İnceleme kısmı son okuma (Türkçe) Mustafa Demiray

İnceleme kısmı üslup okuma (Türkçe) Metin Karabaşoğlu

Tercüme (Arapçaya) Merve Dağıstanlı Barsik

Tashih (Arapça) Said Kayacı, Münzir Şeyhhasan, Mohamed Shahin

(Türkçe) İsa Kayaalp, Abdülkadir Şenel, İlayet Bebek

Tasarım Ali Haydar Ulusoy, İbrahim Dervişmüezzîn (Uygulama),

Hasan Hüseyin Can (Kapak), Ramzi Haj Mustafa (Kapak Hatı)

Yayın takip Münzir Şeyhhasan, Sema Doğan

Bu eser

TDV İslam Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)

İkinci Klasik Dönem Projesi

kapsamında yayınlanmıştır.

Proje koordinatörü Tuncay Başoğlu

Bu kitap

İSAM Yönetim Kurulu'nun

01/06/2020 tarihli ve 2020/05 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: İstanbul, Temmuz 2021 m. / 1442 h.

ISBN 978-625-7581-21-9 (Tk.)

978-625-7581-27-1 (6. Cilt)

Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Caddesi, No. 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
Sertifika No. 48058
bilgi@tdv.com.tr

Basım

İmak Ofset Basım Yayın Tic. ve San. Ltd. Şti.
Akçaburgaz Mh. 137. Sk. No:12
34522 Esenyurt / İstanbul
Tel. 0212. 444 62 18
Sertifika No. 45523

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi

İrşâdû'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm [إرشاد العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم] /

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi ; tahkik Mehmet Taha Boyalık , Ahmet Aytepe ,

Ziyaüddin el-Kaliş , Muhammed İmâd el-Nabulsî. – İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı, 2021.

6. c. , 640 s. ; 24 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 1000. İSAM Yayınları ; 235. Klasik Eserler Dizisi ; 45)

Dizin ve kaynakça var.

ISBN 978-625-7581-21-9 (Tk.) 978-625-7581-27-1 (6. Cilt)

İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm

Ebussuûd Tefsiri

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-Îmâdî
(ö. 982 h. / 1574 m.)

*Kendisine ait notlarla (minhüvât) birlikte
müellif nüshasından ilk neşir*

Tahkik

Mehmet Taha Boyalık Ahmet Aytepe
Ziyaüddin el-Kaliş Muhammed Îmâd el-Nabulsî

Proje Yürütme ve İlmî Kontrol
Mehmet Taha Boyalık

Yedinci Cilt

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 1000
İSAM Yayınları 235
Klasik Eserler Dizisi 45
© Her hakkı mahfuzdur.

İRŞADÜ'L-AKLİ'S-SELİM İLÂ MEZÂYA'L-KİTÂBİ'L-KERİM Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi

Cilt 7

Tahkik

Mehmet Taha Boyalık - Ahmet Aytepe [Mukaddime - Bakara 98; Nisâ - Tevbe]
Ziyaüddin el-Kalîş [Bakara 99 - Âl-i İmrân 32; Yûnus - Hüd; Hicr - Tâhâ; Zâriyât - Nâs]
Muhammed İmâd el-Nabulsî [Âl-i İmrân 33-200; Yûsuf - İbrâhim; Enbiyâ - Kâf]

İrşâdû'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm

TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)
Tahkik Yayın Kurulu ilmi kontrolünde hazırlanmıştır.

İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 38 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 08 50
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Yayın yönetmeni M. Suat Mertoğlu

Yayın koordinasyon Erdal Cesar

Tahkik editörü Okan Kadir Yılmaz

İnceleme kısmı son okuma (Türkçe) Mustafa Demiray

İnceleme kısmı üslup okuma (Türkçe) Metin Karabaşoğlu

Tercüme (Arapçaya) Merve Dağıstanlı Barsik

Tashih (Arapça) Said Kayacı, Münzir Şeyhhasan, Mohamed Shahin

(Türkçe) İsa Kayaalp, Abdülkadir Şenel, İnyet Bebek

Tasarım Ali Haydar Ulusoy, İbrahim Dervişmüezzîn (Uygulama),

Hasan Hüseyin Can (Kapak), Ramzi Haj Mustafa (Kapak Hatı)

Yayın takip Münzir Şeyhhasan, Sema Doğan

Bu eser

TDV İslam Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)

İkinci Klasik Dönem Projesi

kapsamında yayınlanmıştır.

Proje koordinatörü Tuncay Başoğlu

Bu kitap

İSAM Yönetim Kurulu'nun

01/06/2020 tarihli ve 2020/05 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: İstanbul, Temmuz 2021 m. / 1442 h.

ISBN 978-625-7581-21-9 (Tk.)

978-625-7581-28-8 (7. Cilt)

Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Caddesi, No. 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
Sertifika No. 48058
bilgi@tdv.com.tr

Basım

İmak Ofset Basım Yayın Tic. ve San. Ltd. Şti.
Akçaburgaz Mh. 137. Sk. No:12
34522 Esenyurt / İstanbul
Tel. 0212. 444 62 18
Sertifika No. 45523

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi

İrşâdû'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm [إرشاد العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم] /

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi ; tahkik Mehmet Taha Boyalık , Ahmet Aytepe ,

Ziyaüddin el-Kalîş , Muhammed İmâd el-Nabulsî. – İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı, 2021.

7. c. , 656 s. ; 24 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 1000. İSAM Yayınları ; 235. Klasik Eserler Dizisi ; 45)

Dizin ve kaynakça var.

ISBN 978-625-7581-21-9 (Tk.) 978-625-7581-28-8 (7. Cilt)

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
İSLAM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

ISAM.

مركز البحوث الإسلامية
وقف الديانة التركي

İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm

Ebussuûd Tefsiri

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-Îmâdî

(ö. 982 h. / 1574 m.)

*Kendisine ait notlarla (minhüvât) birlikte
müellif nüshasından ilk neşir*

Tahkik

Mehmet Taha Boyalık Ahmet Aytepe
Ziyaüddin el-Kaliş Muhammed Îmâd el-Nabulsî

Proje Yürütme ve İlmî Kontrol
Mehmet Taha Boyalık

Sekizinci Cilt

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 1000
İSAM Yayınları 235
Klasik Eserler Dizisi 45
© Her hakkı mahfuzdur.

İRŞADÜ'L-AKLİ'S-SELİM İLÂ MEZÂYA'L-KİTÂBİ'L-KERİM Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi

Cilt 8

Tahkik

Mehmet Taha Boyalık - Ahmet Aytepe [Mukaddime - Bakara 98; Nisâ - Tevbe]
Ziyaüddin el-Kalîş [Bakara 99 - Âl-i İmrân 32; Yûnus - Hüd; Hicr - Tâhâ; Zâriyât - Nâs]
Muhammed İmâd el-Nabulsî [Âl-i İmrân 33-200; Yûsuf - İbrâhim; Enbiyâ - Kâf]

İrşâdû'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm

TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)
Tahkik Yayın Kurulu ilmi kontrolünde hazırlanmıştır.

İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 38 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 08 50
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Yayın yönetmeni M. Suat Mertoğlu

Yayın koordinasyon Erdal Cesar

Tahkik editörü Okan Kadir Yılmaz

İnceleme kısmı son okuma (Türkçe) Mustafa Demiray

İnceleme kısmı üslup okuma (Türkçe) Metin Karabaşoğlu

Tercüme (Arapçaya) Merve Dağıstanlı Barsik

Tashih (Arapça) Said Kayacı, Münzir Şeyhhasan, Mohamed Shahin

(Türkçe) İsa Kayaalp, Abdülkadir Şenel, İlayet Bebek

Tasarım Ali Haydar Ulusoy, İbrahim Dervişmüezzîn (Uygulama),

Hasan Hüseyin Can (Kapak), Ramzi Haj Mustafa (Kapak Hatı)

Yayın takip Münzir Şeyhhasan, Sema Doğan

Bu eser

TDV İslam Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)

İkinci Klasik Dönem Projesi

kapsamında yayınlanmıştır.

Proje koordinatörü Tuncay Başoğlu

Bu kitap

İSAM Yönetim Kurulu'nun

01/06/2020 tarihli ve 2020/05 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: İstanbul, Temmuz 2021 m. / 1442 h.

ISBN 978-625-7581-21-9 (Tk.)

978-625-7581-29-5 (8. Cilt)

Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Caddesi, No. 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
Sertifika No. 48058
bilgi@tdv.com.tr

Basım

İmak Ofset Basım Yayın Tic. ve San. Ltd. Şti.
Akçaburgaz Mh. 137. Sk. No:12
34522 Esenyurt / İstanbul
Tel. 0212. 444 62 18
Sertifika No. 45523

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi

İrşâdû'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm [إرشاد العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم] /

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi ; tahkik Mehmet Taha Boyalık , Ahmet Aytepe ,

Ziyaüddin el-Kalîş , Muhammed İmâd el-Nabulsî. – İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı, 2021.

8. c. , 640 s. ; 24 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 1000. İSAM Yayınları ; 235. Klasik Eserler Dizisi ; 45)

Dizin ve kaynakça var.

ISBN 978-625-7581-21-9 (Tk.) 978-625-7581-29-5 (8. Cilt)

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
İSLAM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

ISAM.

مركز البحوث الإسلامية
وقف الديانة التركي

İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm

Ebussuûd Tefsiri

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-Îmâdî

(ö. 982 h. / 1574 m.)

*Kendisine ait notlarla (minhüvât) birlikte
müellif nüshasından ilk neşir*

Tahkik

Mehmet Taha Boyalık Ahmet Aytepe
Ziyaüddin el-Kaliş Muhammed Îmâd el-Nabulsî

Proje Yürütme ve İlmî Kontrol
Mehmet Taha Boyalık

İnceleme ve Dizin

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 1000
İSAM Yayınları 235
Klasik Eserler Dizisi 45
© Her hakkı mahfuzdur.

İRŞADÜ'L-AKLİ'S-SELİM İLÂ MEZÂYA'L-KİTÂBİ'L-KERİM Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi

Cilt 9

Tahkik

Mehmet Taha Boyalık - Ahmet Aytepe [Mukaddime - Bakara 98; Nisâ - Tevbe]
Ziyaüddin el-Kalîş [Bakara 99 - Âl-i İmrân 32; Yûnus - Hüd; Hicr - Tâhâ; Zâriyât - Nâs]
Muhammed İmâd el-Nabulsî [Âl-i İmrân 33-200; Yûsuf - İbrâhim; Enbiyâ - Kâf]

İrşâdû'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm

TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)
Tahkik Yayın Kurulu ilmi kontrolünde hazırlanmıştır.

İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 38 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 08 50
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Yayın yönetmeni M. Suat Mertoğlu

Yayın koordinasyon Erdal Cesar

Tahkik editörü Okan Kadir Yılmaz

İnceleme kısmı son okuma (Türkçe) Mustafa Demiray

İnceleme kısmı üslup okuma (Türkçe) Metin Karabaşoğlu

Tercüme (Arapçaya) Merve Dağıstanlı Barsik

Tashih (Arapça) Said Kayacı, Münzir Şeyhhasan, Mohamed Shahin

(Türkçe) İsa Kayaalp, Abdülkadir Şenel, İlayet Bebek

Tasarım Ali Haydar Ulusoy, İbrahim Dervişmüezzîn (Uygulama),

Hasan Hüseyin Can (Kapak), Ramzi Haj Mustafa (Kapak Hatı)

Yayın takip Münzir Şeyhhasan, Sema Doğan

Bu eser

TDV İslam Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)
İkinci Klasik Dönem Projesi
kapsamında yayınlanmıştır.

Proje koordinatörü Tuncay Başoğlu

Bu kitap

İSAM Yönetim Kurulu'nun
01/06/2020 tarihli ve 2020/05 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: İstanbul, Temmuz 2021 m. / 1442 h.

ISBN 978-625-7581-21-9 (Tk.)

978-625-7581-30-1 (9. Cilt)

Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Caddesi, No. 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
Sertifika No. 48058
bilgi@tdv.com.tr

Basım

İmak Ofset Basım Yayın Tic. ve San. Ltd. Şti.
Akçaburgaz Mh. 137. Sk. No:12
34522 Esenyurt / İstanbul
Tel. 0212. 444 62 18
Sertifika No. 45523

Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi

İrşâdû'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm [إرشاد العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم] /
Şeyhülislâm Ebussuûd b. Muhammed el-İmâdi ; tahkik Mehmet Taha Boyalık , Ahmet Aytepe ,
Ziyaüddin el-Kalîş , Muhammed İmâd el-Nabulsî. – İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı, 2021.
9. c. (125, 459 s.) ; 24 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 1000. İSAM Yayınları ; 235.
Klasik Eserler Dizisi ; 45)

Dizin ve kaynakça var.

ISBN 978-625-7581-21-9 (Tk.) 978-625-7581-30-1 (9. Cilt)

İçindekiler

Kısaltmalar 7

Takdim 9

Önsöz 13

EBUSSUÛD EFENDİ ve *İRŞÂDÜ'l-AKLİ's-SELÎM* *ilâ MEZÂYA'l-KİTÂBİ'l-KERÎMİ*

Mehmet Taha Boyalık

I. Ebussuûd Efendi 19

1. Yaşadığı Dönem ve İlmî Muhit 19
2. Doğum Yeri ve Tarihi 22
3. İsmi, Lakapları ve Nisbesi 24
4. Nesebi ve Ailesi 25
5. Eğitimi ve Hocaları 32
6. Meslek Hayatı 35
  - 6.1. Müderrislik Vazifeleri 36
  - 6.2. Kadılık ve Kazaskerlik Vazifeleri 38
  - 6.3. Şeyhülislamlık Vazifesi 40
7. Şahsiyeti ve İlim Anlayışı 42
8. Vefatı ve Cenazesi 47
9. Hayat Kronolojisi 48
10. Talebeleri 49
  - 10.1. Şeyhülislam Talebeleri 49
  - 10.2. Kazasker Talebeleri 51
  - 10.3. Kadı Talebeleri 53
  - 10.4. Müderris Talebeleri 58

11. Eserleri	61
11.1. Tefsir	62
11.2. Fıkıh	63
11.3. Fıkıh Usulü	67
11.4. Dil ve Belagat	67
11.5. Kelam	69
11.6. Diğer Alanlar	70
II. Ebussuûd Tefsiri: İrşâdü'l-akli's-selîm	73
1. Yazım Süreci ve Tarihleri	73
2. İlk Tebyizi ve Kanûnî Sultan Süleyman'a Takdimi	80
3. Kaynakları, Muhtevası ve Yöntemi	82
3.1. Kaynakları	84
3.2. Rivayet Yönü	87
3.3. Kıraat Yönü	89
3.4. Dil ve Belagat Yönü	92
3.5. Fıkıh ve Kelam Yönü	96
4. Etkileri ve Şerhleri	100
III. Tahkikte Takip Edilen Yöntem ve Tahkik Nüshaları	105
1. Tahkikte Takip Edilen Yöntem ve Tahkikin Ayırıcı Vasıfları	105
2. Tahkikte Kullanılan Nüshalar	110
Kaynakça	119

Takdim

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

Hamdolsun Allah'a! Selam olsun O'nun elçisi Hz. Muhammed'e ve diğer seçkin kullarına.

Elinizdeki eser, TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) olarak İslam medeniyet birikiminin müteahhirîn dönemini (VII-XIII./XIII-XIX. yüzyıllar arası) ilmî ve fikrî boyutlarıyla ortaya çıkartmak üzere 2012 yılında başlattığımız "İkinci Klasik Dönem Projesi" çerçevesinde yayımlanmıştır. Bu çerçevede diğerlerinin yanı sıra Osmanlı dönemi ilim ve düşünce hayatı mercek altına alınarak monografiler ve entelektüel biyografiler yayımlanması ve bu dönemde telif edilmiş eserlerin ilmî neşirlerinin gerçekleştirilmesi öncelikli hedeflerimiz arasında yer almaktadır.

Proje kapsamında ilmî neşri gerçekleştirilen *İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, Osmanlı Devleti'nin gücünün zirvesinde bulunduğu bir dönemde otuz yıl şeyhülislamlık yapan Ebussuûd Efendi'ye (ö. 982/1574) ait bir Kur'ân-ı Kerim tefsiridir. İlmî ve idarî yetkinliği ile birlikte ileride şeyhülislam, kazasker, kadı ve müderris unvanına sahip olacak birçok öğrenciye hocalık da eden Ebussuûd, devrinin en etkili şahsiyetlerinden biridir. "Hâtimetü'l-müfessirîn" ve "Ebû Hanîfe-i Sâni" gibi unvanlarla anılan Ebussuûd çok yönlü bir

İslam âlimi olmakla birlikte özellikle tefsir ve fıkhıdaki mahareti ile temayüz etmiş, şeyhülislamlığı ve fetvalarının yanı sıra elinizdeki tefsiri ile haklı bir şöhrete mazhar olmuştur.

Ebussuûd'un olgunluk döneminde kaleme aldığı ve telifini yaklaşık yirmi yılda tamamladığı eseri, Kur'an nazmındaki mânayı bütün yönleriyle açığa çıkarmayı hedefleyen ve bu maksatla dil ve belagat tahlillerine ağırlıkla yer veren müteahhirîn dönemi dirayet tefsirlerinin hususiyetlerini taşır. Âyetlerdeki ince ve gizli mânaları tespit etmeye yönelik Ebussuûd, lügat açıklamaları yanında dildeki ihtilafların ve ibarelerdeki tercih unsurlarının tespit ve izahında oldukça başarılıdır ve yer yer en önemli iki kaynağı olan Zemahşerî'nin *el-Keşşâf*'ını ve Beyzâvî'nin *Envârü't-tenzîl*'ini aşan bir muhteva zenginliğine sahiptir. Ebussuûd'un dirayetini sergilediği eseri dil ve üslup özellikleriyle Arap belagatının zirvesinde kabul edildiğinden İslam dünyasında kısa sürede yayılmış, Zemahşerî ve Beyzâvî'den sonra hiçbir tefsirin erişemediği bir şöhrete nail olmuş, kendisinden sonraki tefsirlerin ana kaynakları arasında yerini alarak medreselerde okutulmuş ve üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Ebussuûd tefsirinin şu ana kadar yapılmış çeşitli baskıları ve neşirleri bulunmakla birlikte bunların müellif nüshasını göz ardı etmenin yanında metindeki kimi sorunlardan kaynaklanan bazı eksiklik ve hatalarla da malul olduğu bilinmektedir. Bu sebeple tefsir tarihinin iz bırakan eserlerinden *İrşâdü'l-akli's-selîm*'in şanına yaraşır şekilde yeniden neşredilmesi, eserin telif edildiği ve en önemli nüshalarının bulunduğu coğrafyada yaşayan bizlerin üzerinde bir sorumluktu. Bu sorumluluğun gereğince hareket etmeye çalışarak hazırladığımız çalışmayı şimdi sizlere takdim ediyoruz.

Elinizdeki neşri öncekilerden ayıran iki önemli hususiyet bulunmaktadır. İlk olarak bu neşir, kayıp ilk cildi hariç Ebussuûd'un müellif nüshasına ve müellifin gözetiminde istinsah

edilerek müellif nüshasıyla mukabele edilmiş nüshalara dayanmaktadır. İkinci olarak müellif nüshasının ve kayıp olan ilk cilt için de müellif nüshasından istinsah edilip onunla mukabele edilen nüshaların haşiyelerinde yer alan ve “minhüvât” denilen, müellifin kendisine ait bütün notları da ihtiva etmektedir. Bu şekilde metnin müfessirin elinden çıkan hali elde edilmeye çalışılmıştır.

Titiz bir ekip çalışmasının mahsulü olan elinizdeki neşrin projelendirilip baskı aşamasına gelinmesi, iki yıl gibi kısa bir zamanda gerçekleştirilmiştir. Bu hacim ve nitelikte bir neşrin bu kadar kısa sürede okuyucuya sunulabilmesinde hiç şüphesiz muhakkiklerle İSAM tahkik mutfağı arasında özverili ve uyumlu bir iş birliği ortamının sağlanmış olmasının da rolü vardır. Bununla birlikte her ne kadar sonuçlanması kısa zamanda gerçekleşmiş olsa da İSAM içinde bu neşrin öncesine giden bir fikrî hazırlık ve mayalanma dönemi bulunduğunu hatırlatmak isteriz. Bu anlamda *İrşâdü'l-akli's-selîm*'in ilmî neşrinin gerçekleştirilmesi yolunda öncülük eden isimlerin başında kurumumuzda tahkik çalışmalarının neşvünema bulmasında önemli hizmetleri olan İSAM Tahkik Yayın Kurulu eski başkanı merhum Bekir Topaloğlu (1932-2016) hocamızın geldiğini söylemek, bizim için bir vefa ve kadirşinaslık gereğidir. Eserin yeni bir tahkikli neşrinin İSAM tarafından yapılması konusunu ısrarla gündemde tutan, müellif nüshalarının tespiti için bazı çalışmalar yaptıran ve bizlere bu neşri âdeta vasiyet eden hocamız, ne yazık ki onun gerçekleştiğini göremeden aramızdan ayrılmıştır. Bu vesile ile kendisini rahmetle yâdediyor ve sa'yinin meşkûr olmasını diliyoruz.

Bu neşrin gerçekleştirilmesinde kendilerine müteşekkir olduğumuz ve hepsinin adını tek tek sayamayacağımız birçok kişinin katkısı oldu. Ancak bu vesileyle eserin tahkikini gerçekleştiren ilim adamlarına ve bunlardan özellikle projenin yönetimini de üstlenen Doç.Dr. Mehmet Taha Boyalık'a,

eserin yayına hazırlık çalışmaları kapsamında tahkik editörlüğünü üstlenen İSAM Tahkik Yayın Kurulu üyesi Okan Kadir Yılmaz'a, eserin tasarımını gerçekleştiren Ali Haydar Ulusoy ve İbrahim Derviş Müezzin'e özellikle teşekkür etmek isterim. Son olarak, yazma nüshaların temini noktasında sağladıkları kolaylık ve iş birliğinden dolayı Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı'na İSAM adına şükranlarımı sunuyorum.

Bu çalışmanın İslam ilim ve düşünce mirasını keşif ve ihya çabalarına katkı vermesi dileğiyle.

Doç.Dr. M. Suat Mertoğlu
İSAM Yayın Kurulu Başkanı

Önsöz

Osmanlı Devleti'nin askerî ve siyasi alanda büyük başarılar göstererek hâkimiyet alanını Adriyatik kıyılarından Yemen'e kadar genişlettiği X. (XVI.) yüzyılda ilim alanında da önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bu yüzyılda gerek dinî ilimler gerekse metafizik, matematik ve doğa bilimleri alanında önemli âlimler yetişmiş, ilmiye sınıfı mensupları medreselerde olduğu kadar bürokrasi ve yönetim kademelerinde de önemli görevler ifa etmişlerdir. Şüphesiz bu yüzyılda ilim alanındaki en parlak simalardan biri de Ebussuûd Efendi'dir.

Ebussuûd Efendi uzun yıllar süren ilim ve yöneticilik hayatına büyük başarılar sığdırmıştır. Öyle ki birçok biyografi yazarı onun faziletlerini anlatacak kelime bulamamaktan yakınır. Takdirle konu olan zekâsı, hitabeti, vakarı, takvası, ilmi ve idareciliğinin yanı sıra Ebussuûd Efendi'ye dair özellikle zikredilmesi gereken iki husus vardır: Birincisi, sekiz senelik kazaskerlik ve yaklaşık otuz senelik şeyhülislamlık görevi süresince Osmanlı hukuk nizamında ve adalet mekanizmasında gerçekleştirdiği büyük dönüşümlerdir. İkincisi ise tefsir tarihinin en önemli şaheserlerinden biri olan *İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm* adlı tefsiri kaleme almasıdır. İlk yazıldığı andan itibaren şöhreti bütün İslam dünyasını saran ve büyük teveccüh gören bu tefsir, özellikle dil ve belagat eksenli tefsir geleneğinin zirvesinde yer alır.

İrşâdü'l-akli's-selîm geçmişte olduğu gibi çağdaş dönemde de vazgeçilmez bir tefsir kaynağı ve tedris metni olmuştur. Bu ilgiye paralel olarak, ilk neşri Osmanlı döneminde yapılan eserin son yüzyılda da birçok neşri yapılmıştır. Ne var ki bunların hiçbirinde esere hak ettiği itina gösterilememiştir. Mevcut neşirlerin en muteberlerinden olan Osmanlı neşrinde hem noktalama ve paragraflama uygulaması bulunmamakta hem de önemli hatalara rastlanmaktadır. Ayrıca bu neşirde esas alınan nüshalar bilinmemektedir. Tahkikli neşirler ise maalesef ilmi kriterleri karşılamaktan uzaktır. Öncelikle bu tahkiklerde ne müellif nüshası ne de müellif nüshasından yazılarak onunla mukabele edilmiş olan en nitelikli nüshalar kullanılmıştır. Nüsha seçimleri doğru olmadığı gibi, bu tahkikler çok sayıda hata da içermektedir. Bu hatalar bazı neşirlerde uzun cümle düşüklüklerine kadar varmaktadır. Müellif nüshasında yer alan ve bizzat müellife ait olan açıklama notları (*minhüvât*) ise bugüne kadarki hiçbir neşirde yer almamıştır.

Tefsir ve tahkik alanında uzman ilim adamlarından oluşan bir heyetin titizlikle hazırladığı elinizdeki neşirde, *İrşâdü'l-akli's-selîm* ilk defa, müellif nüshası ve müellif nüshasıyla mukabele edilmiş nitelikli nüshalar esas alınarak tahkik edilmiş, musannifin kritik yerlerde koyduğu hareketler metne yansıtılmış, ayrıca onun tefsirin çözümlenmesi ve anlaşılması konusunda büyük önem arzedenden, sayısı 1000'in üzerindeki notlarının tamamı dipnotlarda verilmiştir. Tahkik sırasında kıraatler, rivayetler, beyitler, meseller ve eserdeki bütün atıflar ana kaynaklarından tespit edilmiş, irabı zorluk içeren yerlerde gerekli hareketler konulmuş, gerekli görülen yerlerde isim, kelime ve ibareler kısaca açıklanmıştır. Böylece *İrşâdü'l-akli's-selîm*'in musannifin elinden çıktığı son şekliyle okurla buluşturulması ve ondan kolayca istifade edilebilmesi hedeflenmiştir.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) bu tahkikli neşrin projelendirilmesinden neticelendirilmesine

kadarki bütün süreçlerde her türlü desteği sağladı. İSAM'ın bu eserin ilmî kriterlere uygun olarak neşredilmesi yönündeki güçlü iradesi olmasaydı bu kapsamlı çalışma gerçekleşmezdi. Tahkik ekibi olarak İSAM idarecilerine ve neşirde emeği geçen İSAM çalışanlarına teşekkürü bir borç biliriz. Tefsirin bir kısmını birlikte tahkik ettiğimiz Araş.Gör. Ahmet Aytepe muhakkik olarak özveriyle çalıştığı gibi projenin yürütülme süreçlerinde de hiçbir yardımı esirgemedi. Kendisine özel bir teşekkür borçluyum. Diğer muhakkikler Dr. Ziyâüddin Kalış ve İmad el-Nabulsî de tefsir ve tahkik alanlarındaki engin birikimlerini yoğun bir mesai ile birleştirerek tahkikin kısa sürede tamamlanmasını mümkün kıldılar. Her ikisine de minnettarım.

Projenin ilmî koordinatörü olarak bu ekip çalışmasının imla, kurallar ve yöntem bakımından birliğini ve tutarlılığını sağlamak için elimden gelen gayreti sarfettim. Bütün bu açılardan metni defaatle tetkik ettim ve metnin son okumasını her bir harfine kadar titizlikle yaptım. Bütün gayretimize rağmen gözümüzden kaçan husus ve hataların vâki olması mukadderdir ve şüphesiz bunların başta gelen sorumlusu benim. Bulunabilecek her türlü kusuruna rağmen bu tahkikin, ilmî kriterlere riayet ve sarfedilen emek bakımından örneklik arzedecek nitelikte olduğuna ve *İrşâdü'l-akli's-selîm*'in orijinal halini temsil ettiğine inancım tamdır.

Gayret bizden, tevfik yüce Allah'tan.

Mehmet Taha Boyalık
Üsküdar/İstanbul 2021